

Оригиналан научни рад

UDK 364.662:331.56(497.11)

Original scientific work

Наталија Мирић**СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА У КОНТЕКСТУ ДОСТИЗАЊА ПРВОГ МИЛЕНИЈУМСКОГ ЦИЉА РАЗВОЈА У СРБИЈИ**

Извод: Рад се бави анализом сиромаштва у контексту реализације првог Миленијумског циља развоја који подразумева борбу против сиромаштва и глади. У анализу су укључени препоручени индикатори за мерење реализације три постављена задатка у оквиру првог циља, која се односе на смањење незапослености, смањење сиромаштва и искорењивање глади у Србији. Израчунавање индикатора подразумева коришћење више извора података: Анкета о радној снази, Анкета о потрошњи домаћинства, Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце, Анкета о приходима и условима живота. Нарочита предност ове анализе је та што Србију ставља у европски контекст кроз компарацију одређених индикатора који указују не само на достизање првог Миленијумског циља већ и на свеукупни развој.

Кључне речи: Србија, Европска унија, први Миленијумски циљ развоја, незапосленост, сиромаштво, глад

Abstract: The paper analyzes poverty in the context of the implementation of the first Millennium Development Goal in Serbia. This analysis included the recommended indicators for measuring the implementation of the three tasks within this goal, which is related to the reduction of unemployment, reduction of poverty and eradication of hunger in Serbia. Calculation of indicators involves the use of multiple sources of data: Labor Force Survey, Household Budget Survey, Multiple Indicator Cluster Survey, Survey on Income and Living Conditions. A particular advantage of this analysis is that puts Serbia in a European context by comparing of certain indicators which indicates not only the achievement of the first Millennium Goal but also on the overall development.

Key words: Serbia, European Union, the first Millennium Development Goal, unemployment, poverty, hunger

Увод

На Миленијумском самиту одржаном у Њујорку 2000. године, Србија је заједно са још 189 земаља потписница усвојила Миленијумску декларацију у којој је промовисано 8 циљева:

1. Борба против сиромаштво и глади,
2. Пружање основног образовања свима,
3. Промовисање једнакости међу половима,
4. Смањење смртности деце,
5. Побољшање здравља мајки,

6. Борба против тешких болести (HIV/AIDs, маларије и других болести),
7. Заштита животне средине,
8. Развијање глобалних партнерских односа ради развоја.

Опште је позната универзалност и актуелност Миленијумских циљева развоја. Према Миленијумској декларацији, једнакост је основна вредност на којој треба темељити међународне односе у 21. веку (Влада Републике Србије, 2006). Самим тим, индикатори којима се мери реализација циљева указују на то где се стало у тој „једнакости“ односно „неједнакости“ између различитих земаља. Неједнакости или одступања у висини индикатора које су још увек јако изражене, одражавају опште стање и степен развијености различитих земаља. Заправо кроз Миленијумске циљеве развоја се огледају неједнакости у свим сферама развоја неког друштва: тржишта рада, здравство, одрживости животне средине, једнакост полова, партнерски односи итд. У том смислу, поред општег приказа напретка Србије у реализацији циљева, веома је битна њена позиција у односу на Европску унију. Поређење са Европском унијом може указати на простор за даљи напредак на пољу достизања Миленијумских циљева развоја у Србији. Подстакнут петнаестогодишњицом од усвајања Миленијумске декларације од стране Републике Србије, фокус овог рада јесте анализа напретка у реализацији првог Миленијумског циља у светлу прецизно дефинисаних индикатора, тј. напретка у смањењу сиромаштва.

Рад је конципиран на следећи начин. У првом делу рада ће бити указано на индикаторе којима се прати реализација првог Миленијумског циља и на изворе података који ће омогућити њихово израчунавање. Преостали део рада ће бити подељен у складу са постављеним задацима у оквиру првог Миленијумског циља. Дакле, преостали део рада ће бити подељен у три дела у којима ће бити анализирана реализација сва три задатка у оквиру овог циља (смањење стопе незапослености радно способног становништва, преполовити стопу сиромаштва и искоренити глад). Анализа реализације сва три задатка ће бити посматрана са два аспекта: са аспекта постављених таргета и са аспекта компарације са Европском унијом.

Методолошке напомене и извори података

Анализа сиромаштва у овом раду ће бити базирана на препорученим индикаторима за праћење реализације првог Миленијумског циља у нашој земљи. У оквиру првог Миленијумског циља, прилагођеног националним приоритетима развоја, постављана су три задатка: први, смањити стопу незапослености за најмање 50% до 2015. године; други, преполовити стопу сиромаштва укупног становништва до 2015. године; трећи, искоренити глад до 2015. године. Напредак у реализацији ових задатака ће се пратити поређењем препоручених индикатора у ранијем периоду и сада-

шњих вредности, односно последњег расположивог податка (у зависности од коришћених извора). Компарација са Европском унијом ће бити изражена кроз однос препоручених индикатора који представља количник између препорученог индикатора у Србији и Европској унији.

Први задатак у оквиру првог Миленијумског циља се односи на смањење незапослености специфичних категорија становништва с обзиром на демографска обележја (мушкараца, жена и младих), као и осетљивих група становништва (Рома, особа са инвалидитетом, избеглице и интерно расељених лица)¹. Препоручени индикатор за праћење реализације ових специфичних задатака јесте стопа незапослености чије ће се израчунавање базирати на подацима Анкете о радној снази (у даљем тексту АРС). Стопа незапослености представља однос између незапосленог становништва радног узраста и укупно активног становништва (15-64). Према методологији АРС-а, која је у потпуности усаглашена са међународним стандардима, незапосленим лице се сматра лице које у посматраној седмици није обављало ниједан плаћени посао, нити је имало посао са којег је одсуствовало и на који је могло да се врати након истека одсуства, под условом да задовољава следеће критеријуме: прво, да је у протекле четири седмине предузимало активне кораке у циљу налажења посла (преко бироа за запошљавање или на било који други начин); и друго, да у последње четири седмице није активно тражило посао, јер је нашло посао на којем је требало да почне да ради након истека посматране седнице, а најкасније за три месеца (РЗС, 2014). Ово истраживање у Србији се спроводи још од 1994. године, али је од 2004. године потпуно усаглашено са међународним стандардима што омогућује компарацију са Европском унијом. Стога ће се анализа кретања незапослености односити на период у протеклих десет година.

Мерење напретка у реализацији другог задатка у оквиру првог Миленијумског циља (смањење сиромаштва) је до 2004. године било базирано на подацима Анкете о животном стандарду, која се у Србији спроводила 2002., 2003 и 2007. године (у даљем тексту АЖС). Према методологији ове анкете, потрошња домаћинства је коришћена као најбоља апроксимација животног стандарда односно за израчунавање сиромаштва. Претпоставља се да је потрошња домаћинства мање положна флукуацијама у земљама у транзицији, па је самим тим погоднија за одређивање сиромаштва у односу на приходе домаћинства (Гавони, Крстић, 2008). Међутим, 2004. године

¹ Осетљиве групе становништва (Роми, особе са инвалидитетом, избеглице, интерно расељена лица) у овој анализи неће бити обухваћене због неподударања извора података. Извори података за праћење препоручених индикатора код осетљивих категорија становништва се у већини случајева не поклапају са целом популацијом, што само по себи захтева посебну детаљну анализу и отежава поређење. Ово се односи на анализу сва три задатка у оквиру првог Миленијумског циља развоја.

Влада је донела одлуку да се статистика сиромаштва заснива на Анкети о потрошњи домаћинства (Влада Републике Србије, 2006). Сиромаштво се у Републици Србији израчунава од 2006. године на основу података Анкете о потрошњи домаћинства, која се од 2003. године спроводи према међународним стандардима и препорукама Еуростата, ILO и UN, чиме је обезбеђена међународна упоредивост података (у даљем тексту АПД). Као и код АЖС, потрошња домаћинства је главни критеријум одређивања сиромаштва и у овом истраживању. Потрошња домаћинства је дефинисана као сума издатака за храну и осталих текућих издатака која укључују купљене производе, сопствену производњу и поклоне.² (РЗС, 2011). Стопа сиромаштва као препоручени индикатор за мерење реализације првог Миленијумског циља, ће бити коришћен као главни показатељ сиромаштва у овом раду. Поред стопе сиромаштва укупне популације, препоручени су и специфични индикатори сиромаштва који се односе на становништво у градским и осталим насељима, и на осетљиве групе становништва. Стопа сиромаштва представља однос броја сиромашних припадника једне популације и укупног броја припадника те популације, односно представља учешће сиромашних припадника да те популације у целој популацији. Сиромашним се сматра свако ко живи испод апсолутне линије сиромаштва.³ Пошто се 2004. и 2005. године правио прелаз са мерења сиромаштва на основу АЖС-а на мерење сиромаштва на основу АПД-а, као и да подаци из АПД-а за ове две године нису довољно добро методолошки засновани, стога ће се анализа сиромаштва односити на пе-

² Према СОICOP класификацији, основне компоненте потрошње су: а) потрошња хране и безалкохолних пића, б) потрошња алкохолних пиће и дувана, в) издаци за одећи и обућу, г) издаци за становање, воду, струју, гас и остала горива, д) издаци за покућство и рутинско одржавање стана, е) издаци за здравство, ж) издаци за транспорт, з) издаци за комуналије, и) издаци за рекреацију и културу, ј) издаци за образовање, к) издаци за ресторана и хотеле, л) издаци за остала добра и услуге. Имајући у виду чињеницу да трошкови по једном члану опадају са додатним члановима домаћинства и да су трошкови нижи за децу него за одрасле врши се кроз скалу еквиваленције, помоћу које се трошкови једног домаћинства прерачунавају на тзв. јединице једнаке потрошње. У овој анкети се користи тзв. ОЕСД скала еквиваленције код које је потрошња првог одраслог члана домаћинства означена са 1, другог и следећих (стари 14 и више година) са 0,7, а сваког детета (мање од 14 година) са 0,5 (РЗС, 2011).

³ Апсолутна линија сиромаштва одређује апсолутни минимални животни стандард који се базира на фиксној потрошачкој корпи хране неопходној за задовољавање минималних потреба за одређеном структуром калорија, која се унапред за износ осталих издатака, као што су одевање, огрев, осветљење и слично. Вредност апсолутне линије сиромаштва (дефинисане 2006. године) израчунава се променом одговарајућег годишњег индекса потрошачких цена. Тадашњи износ за еквивалентног одраслог (први одрасли у домаћинству) био је 6.411 динара месечно. Апсолутна линија сиромаштва за наредне године се израчунава индексацијом поменуте линије из 2006. године индекса цена на мало, односно потрошачких цена (РЗС, 2011).

риод од 2006. године. Иако се одлуком Владе мерење реализације овог задатка заснива на подацима АПД-а, у овом раду ће бити указано на још један извор података - Анкета о приходима и условима живота SILC (у даљем тексту SILC). Иако се у другим земљама SILC анкета спроводи већ дужи низ година, код нас је ово истраживање релативно ново. SILC анкета је први пут у Србији спроведена 2013. године. SILC истраживање представља велико унапређење статистике сиромаштва јер по први пут омогућава потпуну упоредивост података Републике Србије и земаља чланица Европске уније. Циљ ове анкете која се спроводи једном годишње јесте да се прикупе подаци ради израчунавања индикатора о сиромаштву, социјалној неједнакости и условима живота. Два су разлога због којих је ауторка споменула и овај извор података за мерење сиромаштва. Као што је споменуто, први главни разлог се односи на стандардизовану методологија која обезбеђује компарацију са Европском унијом. Други разлог се односи на суштински различит приступ у одређивању сиромаштва у између SILC-а и АПД-а. За разлику од АПД-а која се у дефинисању сиромаштва ослања на потрошњу, SILC методологија се базира на приходу домаћинства. Еквивалентни приход је укупни расположиви приход домаћинства равномерно расподељен међу члановима домаћинства према модификованој скали еквиваленције ОЕСД.⁴ Стопа ризика од сиромаштва као основна мера сиромаштва у SILC систему, представља удео лица чији је еквиваленти приход мањи од мањи од релативне линије сиромаштва. Ова лица не морају бити нужно сиромашна, већ имају већи ризик да то буду (РЗС, 2015). Са једне стране, различити приступу у одређивању сиромаштва онемогућују поређење података, али на другој страни свакако пружају увид у ширу слику сиромаштва у Србији. Према Матковић (2014), мере сиромаштва на основу прихода односно потрошње домаћинства се могу сматрати објективним мерама које се заснивају на процени објективног стања а не на субјективној перцепцији појединца о његовом материјалном стању.

Преполовити пропорцију људи који пате од глади је трећи задатак у оквиру првог Миленијумског циља. Република Србија не располаже подацима о броју породица и појединаца који пате од глади. Због тога, препоручени индикатори на индиректан начин омогућавају анализу напретка у реализацији овог задатка. Препоручено је укупно пет индикатора. Два од пет индикатора неће бити обрађени у овом раду због недоступности потребних података.⁵ Преостала три индикатора ће бити обрађена у раду. Из-

⁴ Објашњење за скалу еквиваленције је исто као и у фусноти 1, само што се односи на приход домаћинства, а не на потрошњу.

⁵ Два индикатора чије се израчунавање базира на подацима Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, који приликом писања овог рада нису били доступни, су: 1. Процентуални удео незапослених у укупном броју носилаца права на МОП; 2. Процентуални удео неспособних за рад у укупном броју носилаца права на МОП.

рачунавање једног од њих „учешће издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета“ ће се темељити на извору података о којем је већ било речи, тј. Анкети о потрошњи домаћинства (АПД). На подацима Истраживања вишеструких показатеља положаја жена и деце у Србији (у даљем тексту MICS) ће се темељити израчунавање преостала два индикатора за мерење реализације овог задатка, а то су: 1. Удео деца до 5 година старости чија телесна маса у односу на висину одступа више од две стандардне девијације у односу на референтну популацију,⁶ 2. Удео деца до 5 година која су гојазна.⁷ Глобални MICS програм је развијен од стране UNICEF-а 1990-их као међународни програм анкетног истраживања у више од 100 земаља света у циљу прикупљања упоредивих података о широком спектру показатеља положаја жена и деце (здравље, развој, образовање, заштита и опште благостање, репродуктивно здравље жена). Као такво ово истраживање је проистекло из потребе да се прати напредовање ка остварењу циљева који проистичу из Миленијумске декларације. Од 1990-их година до данас MICS истраживање се спроводило на сваких 5 година, тако да је 2014. године спроведено пето по реду MICS истраживање у Србији. Пошто је MICS програм усмерен ка слабије развијеним регионима света и пошто се самим тим не спроводи у чланицама Европске уније, компарација Србије у односу на европско окружење у смислу реализације трећег задатка у оквиру првог Миленијумског циља ће бити базирана првенствено на структури потрошње, прецизније на издацима за исхрану у породичном буџету. Преостала два индикатора ће бити само споменута ради стицања опште слике о потхрањености/гојазности деце у протеклих десет година у Србији.

Циљ овог дела рада је био осврт на први Миленијумски циљ и његове специфичне задатке у светлу индикатора који ће се у анализи користити, као и расположивих извора података потребних за њихово израчунавање. Нису реткост различите методолошке промене анкетних истраживања (ревизије упитника, периодике прикупљања података, дефиниције и сл.) што може отежати коришћење података из само једног извора у

⁶ Телесна тежина за дати узраст је мера како акутне, тако и хроничне потхрањености. Деца чија је тежина у односу на узраст више од две стандардне девијације испод медијане референтне популације сматрају се умерено или веома потхрањена, док се деца чија је тежина у односу на узраст виша од три стандардне девијације испод медијане класификују као веома потхрањена. Референтна популација која се користи у овом истраживању се базира на новим стандардима раста које препоручује Светска здравствена организација (http://www.who.int/childgrowth/standards/second_set/technical_report_2.pdf).

⁷ Деца чија је тежина за дату висину две стандардне девијације изнад медијане референтне популације се класификују као гојазна деца (RZS, UNICEF, 2015).

дужем временском периоду.⁸ Притом, треба споменути да многобројност извора података нуди више простора за добијање резултата „по жељи“, што је данас често присутно приликом тумачења кретања броја незапослених у Србији.⁹

Кретање незапослености у Србији

Истраживања степена сиромаштва у Србији су показала да су незапослености и неактивност основни узроци сиромаштва (Крстић, Јовић, Бабовић, Вуковић, Илић, 2009). Зато је у оквиру првог Миленијумског циља који се односи на смањење сиромаштва у Србији, постављен задатак који подразумева смањење стопе незапослености радно-способног становништва за најмање 50%. Будући да би запошљавањем сиромашних и оних који се налазе близу границе сиромаштва обезбедили доходак за живот, статус на тржишту рада свакако високо корелира са сиромаштвом. Зато је веома битно сагледати основне тенденције и карактеристике незапослености у протеклој деценији у контексту реализације првог Миленијумског циља. Генерално, карактеристике тржишта рада Србије су веома лоше. Привреду Србије у протеклих пар деценија карактерише транзиција ка тржишној економији и низак ниво привредних активности. Светска економска криза је током последњих година изазвала додатни притисак на неконкурентну и на тржиштима слабо позиционирану српску привреду. Низак ниво привредних активности исказан је и високом стопом незапослености (Мирић, 2014). Може се рећи да је незапосленост највећи економски и социјални проблем са којим се Србија суочава. Као основне разлоге лошег стања на тржишту рада Србије протеклих година економисти наводе тзв. *Mismatch* феномен, односно неравнотежа или неусклађеност понуде и потражње рада узроковане технолошким напретком и променама у структури међународне трговине добара и услуга (Шуковић, 2009), као и процес транзиције и приватизације, радно законодавство и институције тржишта рада, као и регресивно опорезивање зарада (Арандаренко, 2009). Иако није сврстан међу индикаторе мерења реализације првог Миленијумског циља, треба споменути да је веома неповољна карактеристика незапослености у

⁸ На пример, 2004. године је извршена ревизија упитника Анкете о радној снази којом је боље обухваћена незапослено становништво, док су 2008. уведена нова питања којима су боље обухваћене граничне категорије запосленог становништва.

⁹ Административни извори података (Национална служба за запошљавање) на потпуно другачији начин дефинишу незапослено лице него што је то у Анкети о радној снази. У бироу за запошљавање незапосленим се сматра лице које се води на евиденцији незапослених (НСЗ, 2013), док у Анкети о радној снази није битно да је лице на листи незапослених, већ да активно тражи посао на било који начин и да је способно и спремно да почне да ради.

Србији то што је дугорочног карактера.¹⁰ Подаци показују да око 80% незапослених у Србији тражи посао дуже од годину. Дугорочна незапосленост има узлазни карактер у Србији, што је веома неповољно имајући у виду да се са дужином трагања за послом повећана вероватноћа ка трајном искључењу са тржишта рада а самим тим и сиромаштва.

Табела 1. – Индикатори за праћење реализације првог задатка у оквиру првог Миленијумског циља развоја у Србији

Индикатори	2005 (%)	2015 (%)	Таргет (%)	Разлика незапослености 2015.г. и таргета*	Остварено постигнуће у реализацији и таргета (%)**	Простор за реализацију таргета (%)***	ЕУ-28****	Однос незапосленост у Србији и ЕУ-28*****
Стопа незапослености								
Укупно радно-способно (15-64)	21,8	19,9	10,0	9,9	8,7	49,7	10,2	1,9
Мушкарци	17,6	19,1	10,0	9,1	-8,7	47,6	10,1	1,9
Жене	27,4	20,8	15,0	5,8	24,1	27,8	10,3	2,0
Стопа незапосленост и младих (15-24)	49,1	47,7	26,0	21,7	2,8	45,5	23,4	2,1

Напомена: * Разлика између остварене стопе незапослености 2015. године и постављеног циља; ** Процентуални удео разлике између остварене незапослености 2005. и 2015. године у оствареној незапослености 2005. године; *** Процент разлике између остварене стопе незапослености 2015. године и постављеног циља (*) у оствареној незапослености 2015. години; **** Стопа незапослености у ЕУ-28 у 2015. години; ***** Количник остварене стопе незапослености у Србији према ЕУ-28 у 2015. години.

Извор: Анкета о радној снази 2005. и 2015. године и Еуростат

Стопа незапослености је флукутирала током периода посматрања 2005-2015 (Графикон 1). За период до 2008. године карактеристичан је пад стопе незапослености, а након тога континуирани раст до 2012. године. Смањење незапослености, које резултира најнижом стопом у 2008. години у износу од 13,6%, значајним делом се, међутим, дугује већ споменути методолошким разлозима који подразумевају бољи обухват граничних категорија запосленог становништва. Такође, смањење незапослености се не може оценити као посебно позитиван процес у Србији, пошто није увек праћено њиховим запошљавањем, већ преласком у категорију неактивних лица („обесхрабренних“) (Матковић, Мијатовић, Петровић, 2010), па самим тим се могу посматрати у контексту „скривене незапослености“ (Мирић, 2013). Економска криза у свету, која није заобишла ни Србију, осликала се у двоструком расту незапослености након 2008. године (25,5% у 2012). Без обзира на блажи пад стопе незапослености у последње три године, она се још увек може оценити као

¹⁰ Дугорочно незапослено лице је оно лице које посао тражи дуже од годину дана.

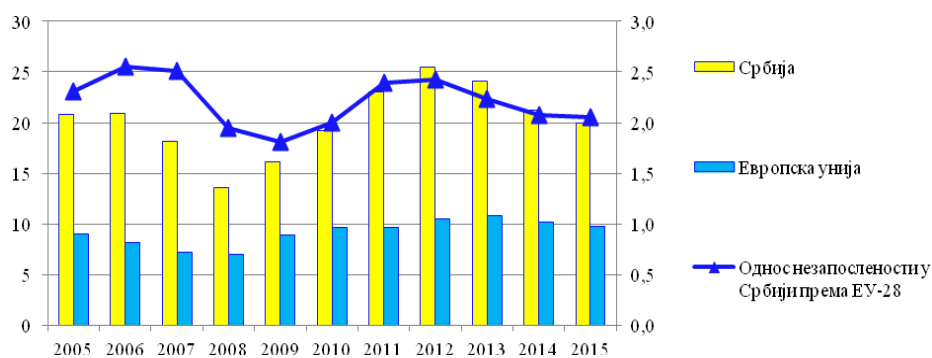
изразито висока (19,9% у 2015. години). Уколико се узме у обзир само почетка (2005) и последња година посматрања (2015), закључују се да је стопа незапослености смањења за свега 8,7% у односу на вредност с почетка посматране деценије, што је доста мање од 50% што је предвиђено Миленијумском декларацијом. Најновији подаци Анкете о радној снази показују да стопа незапослености готово двоструко већа у односу на постављени таргет, тј. у циљу достизања стопе незапослености у износу од 10% потребно је преполовити њену садашњу вредност, тј. смањити је за 49,7% (Табела 1).

Осим смањења опште стопе незапослености радно-способног становништва, у оквиру овог задатка првог Миленијумског циља постављени су и специфични задаци који се односе на смањење незапослености мушкараца, жена, младих, као и осетљивих категорија на тржишту који овом приликом неће бити анализирани (погледати Методолошке напомене). Подаци АРС-а показују да се највише постигло на пољу смањења незапослености жена што се рефлектовало и на блажи пад стопе незапослености у протеклој деценији. Заправо, потпуно обрнути трендови у кретању незапослености према полу најбоље осликавају транзиционе процесе у нашој земљи. Пре свега, промене у структури привреде су утицале на неповољније кретање незапослености код мушкараца у односу на жена. Тако да се повећање стопе незапослености мушкараца које се може сматрати највећој ценом привредне транзиције, доводи до „новог модела незапослености“ у Србији кога карактерише одсуство родног јаза (Мирић, 2014). У прилог овом наводу стоје и подаци АРС-а, који показују да је „нови модел незапослености“ у Србији заправо резултат раста незапослености мушкараца и смањења незапослености жена. С обзиром на овакве тенденције у кретању незапослености према полу, стопа незапослености мушкараца у износу од 19,1% у 2015. години се удаљила од постављеног таргета (10%) услед повећања за 8,7% у односу на вредност из 2005. године. Са друге стране, стопа незапослености жена је забележила пад за 24,1% у посматраном периоду чиме се приближила постављеном таргету од кога тренутно одступа за 5,8 процентних поена. Како би се достигао циљ предвиђен Миленијумском декларацијом, садашње вредности стопе незапослености је потребно снизити за трећину код жена (27,8%), односно за скоро половину код мушкараца (47,6%).

Тржиште младе радне снаге карактеришу веома високе стопе незапослености. Довољно је само указати да однос стопе незапослености младих (47,7%) према општој стопи незапослености (19,9%) у 2015. години износи 2,4 што указују на више него двоструку вероватноћу младих да буду незапосленосни у односу на општу популацију у Србији. Младост је пресудно животно доа када млади људи почињу да испуњавају своје тежње, да стичу економску независност и налазе своје место у друштву, док са друге стране, проблематичан улазак у свет рада има озбиљне социјалне последице по младе људе, укључујући већи ризик од сиромаштва и губље-

ња вештина (Крстић, 2010). Поред иначе лоше ситуације на тржишту рада Србије, у најновијем Националном извештају Владе Републике Србије (2014) се наводи да се ефекти економске кризе јако погађају младе због смањења броја доступних послова погодних за њих и губитка запослења младих радника, посебно немогућношћу продужетка уговора на одређено време. Миленијумском декларацијом је предвиђено смањење стопе незапослености младих на 26% што је за преко двадесет процентних поена ниже у односу на остварену незапосленост младих у 2015. години. Без обзира на блажи пад у односу на почетак посматраног периода (за 2,8%), стопа незапослености младих у Србији је још увек изразито виша у односу на национални просек, тако да је за достизање предвиђеног таргета потребно смањити њену вредност скоро за половину (за 45,5%). На заиста неповољан положај младих на тржишту рада Србије указују и одступања специфичних показатеља незапослености у односу на Европску унију, која су највећа управо међу младима (Табела 1). Иако је однос свих показатеља незапослености између Србије и ЕУ близак двојци, ипак он достиже највећу вредност када су млади људи у питању. Однос стопе незапослености младих у Србији и ЕУ од 2,1 показује да млади људи у Србији имају више него двоструко већу вероватноћу да буду незапослени него млади у ЕУ.

Графикон 1. – Стопа незапослености и однос незапослености радно-способног становништва у Србији према Европској унији (2005-2015) (%)

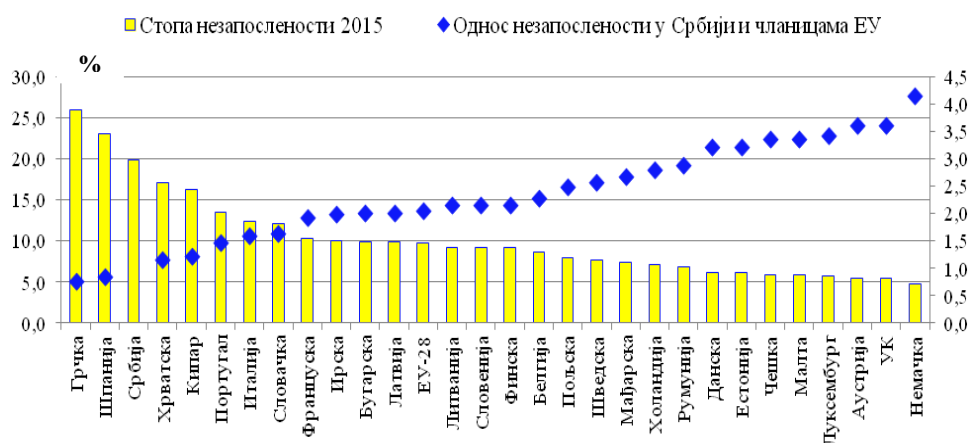
Напомена: Однос представља количник стопе незапослености у Србији према ЕУ-28 (2005-2015)

Извор: Анкета о радној снази (2005-2015) и Еуростат

Поред поређења стварне незапослености и предвиђених Миленијумских циљева, веома је важно позиционирање Србије у европском окружењу. Као показатељ јаза између Србије и Европске уније ће послужити однос стопе незапослености у Србији према стопи незапослености у ЕУ. Такође, овај однос се може посматрати као показатељ неповољности тржишта рада у Србији,

као и показатељ могућег деловања у правцу реализације Миленијумских циљева развоја. Као што се на Графикону 1. може видети ова стопа показује флукуације током посматраног периода, сходно већ споменутом флукуирању самих стопа незапослености. Иако је овај однос, односно показатељ јаза благо смањен са 2,3 у 2005. на 2,0 у 2015. години, ипак је још увек изразито висок и указују да двоструко већу вероватноћу људи у Србији да буду незапослености у односу на популацију ЕУ-28. Уколико се посматрају посебно државе чланице ЕУ-28, јаз у односу на најразвијеније је још продубљенији (Графикон 2). Генерално, према најновијим подацима из 2015, Србији се налази „у врху“ топ три земаља које бележе највише стопе незапослености. Испред Србије су једино Грчка и Шпанија, које самим тим једине имају и занемарљиво већу вероватноћу незапослености (за 0,8-0,9) у односу на Србију. Код свих осталих држава чланица ЕУ-28, овај однос је обрнут, тј. указује на неповољнији положај људи на тржишту рада Србије. Јаз је највећи у односу на Немачку и Уједињено Краљевство као државе у којима је вероватноћа незапослености за око 4 пута мања него у Србији.

Графикон 2. – Стопа незапослености (%) и однос стопе незапослености радноспособног становништва у Србији и чланицама Европске уније 2015. године

Напомена: Однос представља количник стопе незапослености у Србији и чланицама ЕУ-28 у 2015. години. Скала са леве стране се односи на стопу незапослености, док са десне стране на однос незапослености у Србији према чланицама ЕУ-28.

Извор: Анкета о радној снази 2015. година и Еуростат

Колико се постигло на пољу смањења сиромаштва у Србији?

Сиромаштво се данас сагледава као мултидимензионални феномен. Мултидимензионалност се огледа у свеобухватним званичним дефиницијама које су прихватиле Европска унија и Уједињене нације (Матко-

вић, 2014). Европска дефиниција сиромаштва је први пут усаглашена 1975. године и сматра се званичном дефиницијом који користи Европска унија: „Појединци су сиромашни ако су њихов доходак и ресурси у тој мери неадекватни да им не омогућавају да остваре животни стандард који се сматра као прихватљив у друштвима у којима живе“ (Council of European Union, 2004). Свеопште сиромаштво се у копенхашкој декларацији Уједињених нација о друштвеном развоју дефинише као „недовољан доходак и средства за одрживо преживљавање; глад и неухрањеност; лоше здравствено стање, ограничена доступност другим основним услугама, повећани морбидитет и морталитет услед болести, неадекватни стамбени услови и бескућништво, несигурно животно осигурање и социјална дискриминација и искљученост, као и недовољна партиципација у доношењу одлука и неучетсвовање у грађанском, социјалном и културном животу“ (UN, 1995).

Сиромаштво, нарочито њени екстремни облици, није било значајно заступљено у Србији до почетка 90-их година 20. века. Међутим, током деведесетих Србија је доживела прави економски и социјални крах. Дошло је до драматичног пада БДП-а, велике незапослености, огромног пада плата, пензија и других примања, међународне изолације земље и оштрих економских санкција, распада тржишта бивше СФРЈ, ратова у окружењу и бомбардовања Србије. Ситуацију је додатно погоршао долазак великог броја избеглица¹¹ и интерно расељених лица са подручја бивших југословенских република, који се сматрају социјално угроженим групама (Стратегија за смањење сиромаштва у Србији, 2003). Такође, закаснили транзициони процеси почетком 2000-их су кроз реструктурирање привреде и прилагођавања тржишној економији, створили нове облике и подручја сиромаштва. Све је то довело до великог осиромашивања становништва Србије.

Табела 2. – Индикатори за праћење другог задатка у оквиру првог Миленијумског циља развоја

Стопа сиромаштва (%)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Промена 2006-2013	Таргет	Простор за реализацију таргета (%)
Укупна популација	8,8	8,3	6,1	6,9	9,2	6,8	8,8	8,6	-0,2	4,4	48,8
Градска насеља	5,3	6,0	5,0	4,9	5,7	4,7	6,0	6,3	-1,0	2,65	57,9
Остала насеља	13,3	11,2	7,5	9,6	13,6	9,4	12,3	12,0	-1,3	6,65	44,6

Напомена: * Процент разлике између стопе сиромаштва у 2015. године и постављеног таргета у вредности стопе сиромаштва у 2015. години.

Извор: *Влада Републике Србије (2014). Други национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Београд.*

¹¹ Пописом 2002. године у Србији је регистровано укупно 379135 избеглих лица.

Преполовити стопу сиромаштва укупног становништва до 2015. године је други задатак у оквиру првог Миленијумског циља. Као што је већ споменуто у Методолошким напоменама, анализа сиромаштва у овом раду ће бити базирана на препорученим индикаторима (Табела 2) који се заснивају на потрошњи, уз додатак индикатора који се базирају на приходима домаћинства. Препоручени индикатори за праћење реализације овог задатка се израчунавају на основу података Анкете о потрошњи домаћинства која ове индикаторе прати од 2006. године.¹² Кретање индикатора сиромаштва у посматраном периоду показује да циљ који се односи на двоструко смањење стопе сиромаштва, није остварен. Тенденција смањења стопе сиромаштва је престала 2008. године,¹³ од када поново почиње континуирани пораст пропорције становништва који живе испод апсолутне линије сиромаштва,¹⁴ што се може довести у везу са отпочињањем економске кризе. Према најновијим подацима Анкете о потрошњи домаћинства, 8,6% становништва Србије живи испод апсолутне линије сиромаштва¹⁵, што је за свега 0,2% мање у односу на вредност стопе сиромаштва с почетка посматраног периода. Као и у осталим транзиционим земљама, сиромаштво је и у Србији претежно рурални феномен (Крстић, 2008). Разлике у сиромаштву између градских и осталих насеља су доста изражене, о чему сведоче и подаци у Табели 2. Сиромаштво је било знатно више распрострањено у осталим у односу на градска насеља Србије у 2013. години (12,0% према 6,3%), као и у почетној години посматрања. Међутим, становништво осталих насеља је опало више него у становништво у градским насељима у периоду 2006-2013 (1,3 процентна поена према 1). Како би се постигао постављени таргет, потребно је смањити стопу сиромаштва скоро за половину, за 48,8%.

Иако се за мерење реализације смањења сиромаштва у оквиру првог Миленијумског циља препоручују само индикатори који су представљени у Табели 2., значајно је такође дати краћи осврт на регионални аспект сиромаштва, као и на демографска обележја сиромашних у Србији. Познато је да Србију карактеришу веома велике регионалне разлике у степене развијености, које се временом све више продубљују као ефекат транзиционих процеса и кризе. У усвојеној Стратегији регионалног развоја

¹² Временски оквир за анализу сиромаштва на основу Анкете о потрошњи домаћинства обухватати период од 2006. закључно са 2013. годином због непубликовања података о сиромаштву из ове анкете за последње две године.

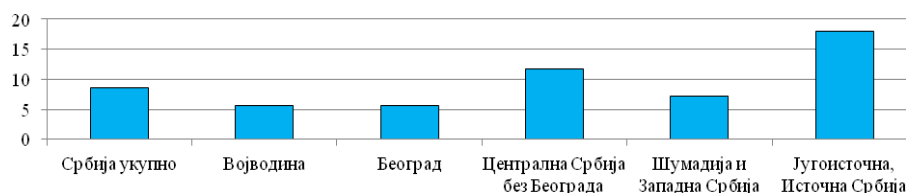
¹³ Према подацима Анкете о животном стандарду, удео сиромашних лица је доста смањен у периоду од 2002. (10,6%) до 2005. године (6,5%) (Влада Републике Србије, 2006).

¹⁴ Објашњење у Методолошким напоменама.

¹⁵ Према Анкети о потрошњи домаћинства у 2013. години, сиромашна су била сва домаћинства у којима је потрошња била испод 11.020 динара по потрошачкој јединици (Мијатовић, 2014).

(2007) је указано на огромне регионалне диспропорције између најразвијених и најнеразвијених подручја, које на нивоу округа износе чак 1:7, док на нивоу општина и до 1:15.¹⁶ У то смислу, на једној страни се издваја регион Југоисточне Србије и у оквиру њега Јабланички округ као најнеразвијенији, док је да другој страни Београд као регион највеће развијености у нашој земљи. Самим тим, регионалне разлике у сиромаштву су такође веома изражене у нашој земљи. Највишу стопу сиромаштва има Централна Србија (11,8%), док су у знатно бољој позицији Војводина и Београд са двоструко нижом стопом сиромаштва (Графикон 3).

Графикон 3. – Стопа сиромаштва по регионима Србије, 2013. године (%)

Извор: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Влада Републике Србије (2014). *Сиромаштво у Србији 2011., 2012. И 2013. Године, Београд*

Међутим, у оквиру Централне Србије се крију два екстрема: на једној страни, регион Шумадије и Западне Србије са стопом сиромаштва која је блиска националном просеку, док се на другој страни издваја Јужна и Источна Србија као регион који је у далеко лошијој ситуацији (стопа сиромаштва у износу од 18%). С обзиром да је незапосленост његов главни узрочник, регионалне разлике у сиромаштву треба довести у везу са висином незапослености на нивоу региона Србије. Према подацима Анкете о радној снази из 2013. године, стопа незапослености становништва радно-способног становништва се значајно разликовала по регионима Србије, и кретала се у распону од 18,1% у Београду до 25,3% у региону Јужне и Источне Србије.

Поред обима и регионалне различитости сиромаштва, веома је битно указати на профил сиромашних лица у Србији с обзиром на нека демографска обележја. Као што подаци у Табели 3. показују, разлике у сиромаштву су изражене када су у питању различите демографске категорије становништва. Подаци АПД-а показују да је диференцијација сиромаштва најмања с обзиром на обележје пол. Наиме, готово идентичне стопе сиро-

¹⁶ Ове регионалне диспропорције су изражене индексом развојне угрожености који указује на 5 развојних доменција- демографску, економску, образовну, инфраструктурну и еколошку. Вредност индикатора се креће се од 0 до 1, при чему вредности ближе 1 показују виши развојни потенцијал у односу на вредности ближе 0 (Влада Републике Србије (2007). Стратегија регионалног развоја Републике Србије)

маштва према полу указују да је пророрција лица који живе испод апсолутне линије сиромаштва скоро иста међу мушкарцима (8,5%) и женама (8,7%). На подједнаку заступљеност сиромаштва међу мушкарцима и женама упућује и поклапање структуру сиромашних са структуром укупне популације према полу. На овакво кретање сиромаштва према полу је у складу са већ споменутим „новим моделом незапослености“ у Србији кога карактерише одсуство родног јаза. Међутим, за разлику од пола, старост представља важну детерминанту сиромаштва. Популација Србије се према висини стопе сиромаштва и старости може поделити на два категорије: на млађе, којима припадају све старосне групе до 24 година старости и сличном стопом сиромаштва од око 11%, и на старије, које чине старосне групе преко 25 година са стопом сиромаштва која се креће око 8%. Евидентно је да је млада популација, и то нарочито најмлађи до 13 година старости, највише погођена сиромаштвом. Разлике су сиромаштву према старости се могу довести у везу са више него двоструко већом вероватноћом младих људи да буду незапослени у односу на укупну популацију Србије (погледати претходно поглавље). Такође, узрок ових различитости је и различита заступљеност оних који немају сопствене приходе и оних који су издржавана лица у овим старосним категоријама сиромашних. Наравно, млађе категорије (деца и млади на школовању) стандардно немају сопствене приходе и већина њих се сврстава у издржавану популацију (Влада Републике Србије, 2014). Старосну структуру сиромашних, сходно старосној структури укупног становништва Србије, карактерише већа заступљеност старијих у односу на млађе категорије што је директна последица неповољних демографских процена, тј. израженог процеса демографског старења. Највећа диференцијација сиромаштва у Србији је присутна када се узме у обзир обележје школска спрема, које се самим тим може сматрати најважнијом детерминантом сиромаштва.

Удео сиромашних значајно опада са растом образовног нивоа, и најнижи је управо код високообразованих. Пропорција лица која живи испод апсолутне линије сиромаштва је за 20 односно 15 пута већи код становништва без школске спреме и основном школом, у односу на оне који имају факултетско образовање (Табела 3). На велике диспорције сиромаштва према школској спреми указују и потпуно различита структура према школској спреми сиромашне и укупне популације Србије. Ове разлике се осликавају у већој заступљености лица нижих квалификација (без школе и са основном школом) међу сиромашном у односу на укупну популацију, односно у већој заступљености лица виших квалификација међу укупном у односу на сиромашну популацију Србије. Средњеобразовани су најзаступљенији међу сиромашнима, с обзиром да су иначе најбројнија категорија укупног становништва. Може се закључити, да оваква негативна

Наталија Мирић

корелација између образовног нивоа и сиромаштва јасно указују на то да је образовање најбоље осигурање од сиромаштва.

Табела 3. – Сиромаштво према демографским обележјима становништва Србије, 2013. године

	Стопа сиромаштва	Структура сиромашних	Структура укупног становништва
Пол			
Мушкарци	8,5	47,5	48,2
Жене	8,7	52,5	51,8
Старост			
До 13	11,9	16,6	12,0
14-18	10,2	6,1	5,1
19-24	10,6	8,5	6,9
25-45	7,6	22,6	25,7
46-64	8,2	27,7	28,9
65+	7,4	18,5	21,4
Школска спрема			
Без школе	21,9	27,1	10,6
Основна	15,1	31,8	18,1
Средња	5,9	37,5	54,6
Виша	2,0	1,5	6,3
Висока	1,8	2,1	10,4

Извор: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Влада Републике Србије (2014). Сиромаштво у Србији 2011., 2012. и 2013. године, Београд

Где смо у односу на Европску унију?

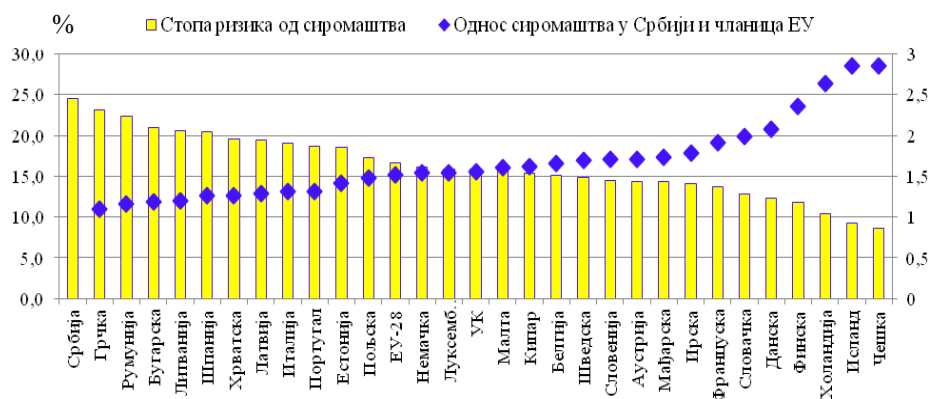
Позиционирање Србије у контекст Европске уније је свакако веома значајно ради стицања шире слике о „величини“ проблема сиромаштва у нашој земљи. Компарација са Европском унијом ће бити базирана на подацима Анкете о приходима и условима живота SILC из 2013. године, када је ово истраживање по први пут спроведено у нашој земљи. Као што је споменуто у Методолошким напоменама, приход домаћинства је критеријум на основу којег се одређује сиромаштво у SILC истраживању, за разлику од АПД у којем се сиромаштво одређује на основу потрошње. Стога, са једне стране, упоредивост података ова два извора није обезбеђења, али са друге стране, коришћење података SILC истраживања по први пут омогућује потпуну упоредивост са Европском унијом што и јесте циљ овог поглавља рада.

Према подацима истраживања SILC, стопа ризика од сиромаштва као основна мера сиромаштва у овом истраживању¹⁷ у Србији је износила 24,6%

¹⁷ Објашњење у Методолошким напоменама.

у 2013. години. Односно, код четвртина становништва Србије постоји ризик од сиромаштва. Као што је у Методолошким напоменама споменуто, ова лица не морају бити сиромашна и многи нису сиромашни, већ им њихова финансијска ситуација отежава достизање животног стандарда који се у Србији сматра нормалним односно уобичајеним.¹⁸ ¹⁹Према Матковић, Крстић, Мијатовић (2015), један део овог становништва са ризиком сиромаштва има тешкоћа у обезбеђивању одговарајућег животног стандарда и они јесу сиромашни, док код другог дела овог становништва сиромаштво је потенцијално и може се реализовати са даљим погоршавањем њиховог положаја.

Графикон 4. – Ризик од сиромаштва у Србији и чланицама ЕУ-28, 2013. године

Напомена: Однос представља количник стопе ризика од сиромаштва у Србији према чланицама ЕУ-28 у 2015. години. Скала са леве стране се односи на стопу ризика од сиромаштва, док са десне стране на однос ризика сиромаштва у Србији према чланицама ЕУ-28.

Извор: Анкета о приходима и условима живота (2013) и Еуростат

Стопа ризика од сиромаштва у Србији је највиша међу свим земљама чланица ЕУ-28 (Графикон 4). Просечна стопа ризика од сиромаштва за целу Европску унију (16,6%) је доста нижа у односу на стопу ризика од сиромаштва у Србији. Однос стопе ризика од сиромаштва у Србији према стопи ризика од сиромаштва у Европској унији и свим њеним чланицама представља користан показатељ којим се мери „величина“ проблема са којим се наша земља суочава. Овај показатељ је у 2013. години износио 1,5

¹⁸Праг ризика од сиромаштва (релативна линија сиромаштва) у 2013. години износи 13.680,00 динара просечно месечно за једночлано домаћинство. За домаћинства с двоје одраслих и једним дететом старости до 14 година праг ризика од сиромаштва је 24.624,00 динара, док је за четворчлано домаћинство с двоје одраслих и двоје деце старости до 14 година овај праг 28.728,00 динара (РЗС, 2013).

¹⁹ Погледати Методолошке напомене о еквивалентном приходу.

(просек за целу ЕУ-28), што указује да становништво Србије има за 50% већу вероватноћу да буде сиромашно у односу на популацију Европске уније. Неједнакости су још израженије уколико се посматра однос сиромаштва у Србији и појединачним државама чланицама Европске уније. Одступања у степену сиромаштва у нашој земљи су највећа у односу на Чешку, Исланд, Холандију, Финску и Данску, које је иначе карактерисао најмањи ризик од сиромаштва у 2013. години. Наиме, становништво Србије има готово троструко већу вероватноћу да се налазе у тешкој финансијској ситуацији у односу на становништво Чешке и Исланда, односно више него двоструко већу вероватноћу да отежано достижу „нормалан“ животни стандард у односу на становништво Холандије, Данске и Финске. Стопа ризика од сиромаштва је у 11 држана чланица ЕУ-28 испод просека за целу унију (Грчка, Румунија, Бугарска, Литванија, Шпанија, Хрватска, Латвија, Италија, Португал, Естонија и Пољска), али су опет ниже у односу на стопу ризика од сиромаштва у Србији (Графикон 4).

Искоренити глад у Србији – трећи задатак у оквиру првог Миленијумског циља

Преполовити пропорцију људи који пате од глади до 2015. године је трећи задатак у оквиру првог Миленијумског циља развоја. С обзиром да се у Србији не располаже подацима о броју људи који пате од глади, напредак у реализацији овог задатка ће бити испраћен преко алтернативних индикатора. Од укупно пет, у овом раду ће бити обрађено три индикатора (погледати Методолошке напомене). Фокус ће бити на анализи структуре потрошње домаћинства на основу података Анкете о потрошњи домаћинства (АПД), уз допуну података о потхрањености/гојазности деце из Истраживања о вишеструким показатељима положаја жене и деце (MICS). Овакав начин анализе напретка у реализацији овог задатка је значајан из два разлога. Прво, међународна усаглашеност методологије АПД-а ће омогућити компарацију потрошње домаћинства у Србији и Европској унији, као индикатора не само достизања првог Миленијумског циља, већ свеукупног развоја. Друго, у извештајима Владе Републике Србије и Уједињених нација о напретку у реализацији Миленијумских циљева у Србији, структура потрошње домаћинства као индикатор првог циља, није обухваћена већ је само наведена у списку препоручених индикатора (Влада Републике Србије 2006; Крстић, Јовић, Бабовић, Вуковић, Илић 2009). Стога се сагледавање промена у структури потрошње домаћинства и њеног односа са Европском унијом намеће као битно са аспекта искорењивања глади у Србији.

Коришћена је СОИСОП класификација потрошње домаћинства (Класификација личне потрошње по намени) која је потпуно у складу са европском методологијом. СОИСОП класификација потрошње домаћинства је дата

у Методолошким напоменама. Основни индикатор за мерење реализације трећег задатка у оквиру првог Миленијумског циља је удео издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета. Овај индикатор је веома интересантан јер указује на то колики део кућног буџета се троши на основне животне потребе без који се не може, а то је храна. То значи да веће учешће издатака у кућном буџету који се троше на основне животне потребе, заправо указују на мањи укупни кућни буџет односно приход домаћинства. Подаци АПД-а показују да просечно домаћинство у Србији више од трећине кућног буџета троши на задовољавање основних животних потреба. Смањење учешћа издатака за исхрану се сматра позитивним трендом, с обзиром да означава пораст кућног буџета који омогућава потрошњу добара и услуга који се не сматрају нужним за живот. Међутим, без обзира на забележени блажи позитивни тренд у протеклој деценији (смањење учешћа издатака за исхрану и укупној вредности породичног буџета за 2,3%), ипак се издвајања за задовољавање потреба нужних за живот још увек може оценити као изразито високо и далеко у односу на постављени таргет²⁰ као и Европску унију. Како би се циљ реализовао потребно је смањити вредност садашњег учешће издатака за исхрану једног просечног домаћинства у Србији за скоро 50% (46,8%).

Табела 4. – Индикатор за праћење реализације трећег задатка у оквиру првог Миленијумског циља

Учешће издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета	2005	2015	Промена 2006-2014	Таргет	Простор за реализацију таргета (%) *
Република Србија	37,1	34,8	2,3	18,5	46,8

Напомена: * Процент разлике између учешће издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета у 2015. години и постављеног таргета, у вредности учешће издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета у 2015. години;

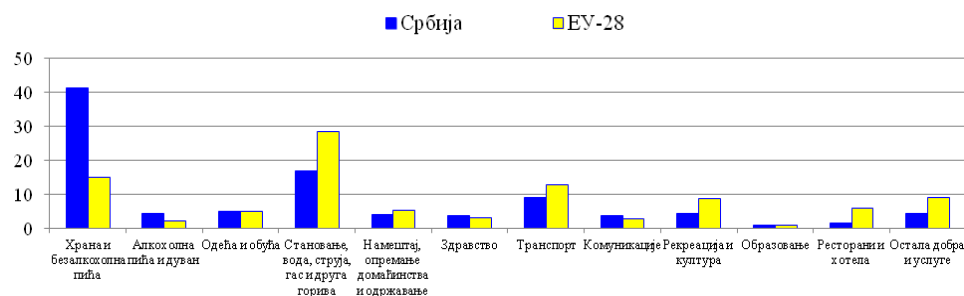
Извор: Анкета о потрошњи домаћинства (2005-2015)

На значај структуре потрошње домаћинства као индикатора не само мерења реализације првог Миленијумског циља већ и свеукупног развоја, указују подаци на Графиконима 5. и 6. на којима је приказано поређење Србије и Европске уније. Може се закључити следеће: учешће издатака за исхрану у укупној вредности кућног буџета је обрнуто пропорционалан развијености, док је учешће издатака за остала добра и услуге позитивно корелира са развијеношћу (Графикон 5). Примера ради, просечно домаћинство у

²⁰ Пошто таргет није прецизно одређен, ради лакше интерпретације у овом раду он је одређен као половина учешћа издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета на почетку посматраног периода (2005. година). С обзиром да се овим задатком у оквиру првог Миленијумског циља планира преполовити пропорција људи који пате од глади, на овај начин прецизиран таргет се може сматрати оправданим.

Србији троши троструко већи удео свог кућног буџета за храну у односу на просечно домаћинство Европске уније. Односно, просечно домаћинство Европске уније троши троструко већи удео свог кућног буџета за рекреацију, културу, ресторане и хотеле у односу на просечно домаћинство у Србији.

Графикон 5. – Структура потрошње домаћинства у Србији и ЕУ-28, 2010. године

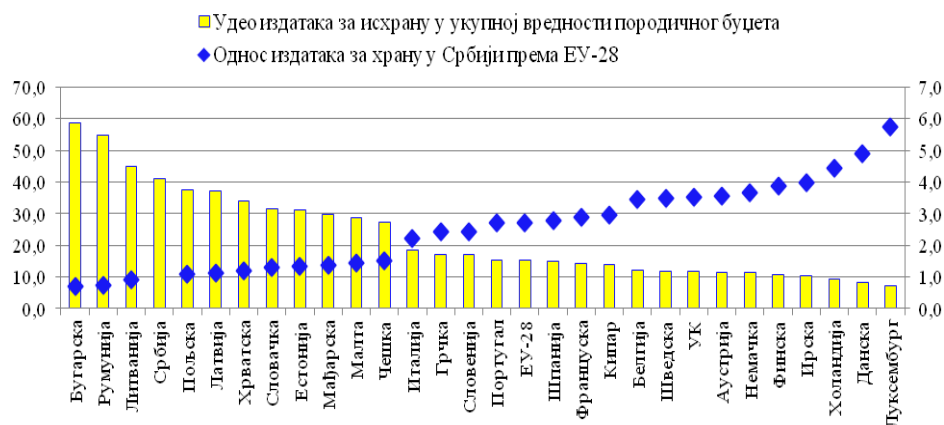
Извор: Анкета о потрошњи домаћинства (2010) и Еуростат

Уколико се посматрају појединачно државе чланице ЕУ-28, може се закључити да учешће издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета опада са растом развијености земаља. По висини овог учешћа, изнад Србије су једино Бугарска, Румунија и Литванија у којима просечно домаћинство троши и до 60% свог прихода само на задовољење основних животних потреба. На другој страни су најразвијеније државе чланице ЕУ, Луксембург, Данска и Холандија, чије просечно домаћинство троши испод 10% кућног буџета за исхрану. Као показатељ неједнакости између Србије и чланица ЕУ може послужити и однос учешћа издатака за исхрану у Србији према чланицама ЕУ-28. Распон у овом односу се креће од око 0,5 (у односу на Бугарску и Румунију) до скоро 6 (у односу на Луксембург). Ово значи да је удео издатака за исхрану у укупној вредности кућног буџета просечног домаћинства за скоро 50% већи у Бугарској и Румунију у односу на просечно домаћинство у Србији (однос 0,5, јер је мање од 1), односно да просечно домаћинство у Србији троши 6 пута више издваја за исхрану из вредности кућног буџета него просечно домаћинство у Луксембургу.

Као додатни индикатори за мерење реализације првог Миленијумског циља се односе на податке о ухрањености деце до 5 година старости, који се добијају из Истраживања о вишеструким показатељима положаја жена и деце у Србији (MICS). Осим што ће допринети смањењу процента људи који пате од гладе, смањење преваленције потхрањености ће допринети и напретку у остваривању смањења смртности деце што се сматра посебни (четвртим) Миленијумским циљем развоја. Подаци последњег MICS истраживања из 2014. године, показују да је преваленција потхрањености деце у Србији релативно мала: преваленција потхрањености износи око

2%, близу шест процената деце заостаје у расту, а четири процента заостаје у телесној тежини у односу на висину (RZS, UNICEF, 2014). Односно, говорећи у светлу препорученог индикатора, „удео деца до 5 година старости чија телесна маса у односу на висину одступа више од две стандардне девијације у односу на референтну популацију“²¹ је износио 3,9% у Србији у 2014. години. Иако је оцењена као релативно ниска, треба истаћи да је преваленција потхрањености деце увећана са 3,3% у 2005. на 3,9% у 2014. години. Дакле, иако је потхрањеност деце још увек слабо заступљена, кретање наведеног индикатора не иде у правцу остварења првог (и четвртог) Миленијумског циља. Са друге стране, преваленција гојазности деце у Србији је износила 13,9% у 2014. години. У односу на MICS истраживање из 2005. године, преваленција гојазности је смањења за око 1,4% (са 15,3%).

Графикон 6. – Издаци за исхрану у Србији и чланицама ЕУ-28, 2010. године

Напомена: Однос издатака за исхрану у Србији према ЕУ-28 (десна скала) представља представља количник учешћа издатака за исхрану у укупној вредности породичног буџета у Србији према чланицама ЕУ-28 у 2010. години.

Извор: Анкета о потрошњи домаћинства (2010) и Еуростат

* * *

Значај ове анализе је трострук. Прво, указано је на релевантне изворе података на основу којих се може пратити реализација првог Миленијумског циља развоја. Њихова многобројност упућује на сложеност феномена сиромаштва као и на могућности за његову анализу са различитих аспеката. Друго, кроз препоручене индикаторе је указано на то колико је Србија постигла у достизању првог циља Миленијумске декларације. Општи закључак је да он у Србији није остварен, што потврђују још увек вео-

²¹ Објашњење у Методолошким напоменама.

ма високе вредности показатеља незапослености и сиромаштва који доста одступају од постављених таргета које је било предвиђено остварити до 2015. године. Изгледа да се пред нашом земљом још увек налази веома тежак задатак обзиром да је потребно садашње вредности стопе незапослености и сиромаштва преполовити како би оне биле на нивоу који је постављен Миленијумском декларацијом. Податак да је од краја посматраног периода односно од 2013. године забележен благи позитиван тренд кретања незапослености и сиромаштва, се свакако може сматрати охрабрујућим податком који можда представља почетак њиховог континуираног пада који ће у наредном периоду дати боље резултате на пољу остварења овог циља. На крају, посебан значај ове анализе се може приписати ширем контексту посматрања сиромаштва у Србији, тј. њеним увођењем у европски контекст. Компарација са Европском унијом није само у функцији сагледавања реализације првог Миленијумског циља, већ доприноси сагледавању „величине“ проблема незапослености и сиромаштва са којима се наша земља суочава. Резултати указују на готово двоструко већу вероватноћу становништва Србије да буде незапослено односно сиромашно, у односу на становништво Европске уније. Ове неједнакости су још продубљеније када се узму у обзир најразвијеније државе чланице. Дакле, може се говорити о присуству великог јаза на пољу незапослености и сиромаштва између Србије и Европске уније. Сазнање о величини овог јаза је веома битно с обзиром да он указује на разлике у општој развијености земаља, и да самим тим може послужити као циљ будућем развоју Србије.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Влада Републике Србије (2003). *Стратегија за смањење сиромаштва у Србији*. Београд, 1-197.
- Влада Републике Србије (2006). *Национални Миленијумски циљеви развоја у Републици Србији*. Београд, 1-78.
- Влада Републике Србије (2007). *Стратегија регионалног развоја Србије*. Београд, 1-200.
- Влада Републике Србије (2014). *Други национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији*. Београд, 1-355.
- Council of European Union (2004). *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion*. Brussels: EU, 1-216.
- Govoni R.S., Крстић, Г. (2008). Методологија. У: *Студија о животном стандарду Србија 2002-2007* (ур. Вукмировић Д.). Београд: Републички завод за статистику, 167-187.
- Крстић, Г. (2008). Профил сиромаштва у Србији 2002-2007. У: *Студија о животном стандарду Србија 2002-2007* (ур. Вукмировић Д.). Београд: Републички завод за статистику, 9-29.

- Крстић, Г., Јовић, Д., Бабовић, М., Вуковић, Д., Илић, М. (2009). *Напредак у реализацији Миленијумских циљева развоја у Републици Србији*. Београд: Уједињене нације, 1-170.
- Кристи, Г. (2010). *Положај рањивих група на тржишту рада Србије*. Београд: FREN Foundation for the Advancement of Economics, 1-101.
- Матковић, Г., Мијатовић, Б., Петровић, М. (2010). *Утицај кризе на тржиште радне снаге и животни стандард у Србији*. Београд: Центар за либерално-демократске студије, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, 1-72.
- Матковић, Г. (2014). *Мерење сиромаштва-теоријски концепти, стање и препоруке за Републику Србију*. Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Влада Републике Србије, 1-36.
- Матковић, Г., Крстић, Г., Мијатовић, Б. (2015). *Приходи и услови живота - Србија 2013*. Београд: Републички завод за статистику, 1-226.
- Мијатовић, Б. (2014). *Сиромаштво у Србији 2011, 2012. и 2013*. Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Влада Републике Србије, 1-39.
- Мирић, Н. (2013). *Скривена незапосленост у Републици Србији – обесхрабрани у тражењу посла. Демографија*, бр. X. Београд: Географски факултет, 197-211.
- Мирић, Н. (2014). *Економске структуре становништва Србије – попис становништва 2011. године. Демографија*, бр. XI. Београд: Географски факултет, 173-194.
- Републички завод за статистику (2011). *Анкета о потрошњи домаћинства – Сиромаштво у Републици Србији 2008-2010*. Београд: РЗС, 1-4.
- Републички завод за статистику (2014). *Анкета о радној снази – Методолошко упутство*. Београд: РЗС, 1-67.
- Републички завод за статистику (2015). *Анкета о приходима и условима живота – Сиромаштво и социјална неједнакост у Републици Србије 2014. године*. Београд: РЗС, 1-5.
- Statistical Office of the Republic of Serbia, United Nations Children's Fund (2015). *Serbia Multiple Indicator Cluster Survey 2014*. Belgrade: RZS, UNICEF, 1-430.
- United Nations (1995). *The Copenhagen Declaration and Programme of Action: World Summit for Social Development*. New York: UN, 1-134.
- <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/>
- <http://ec.europa.eu/eurostat>

Natalija Mirić

POVERTY REDUCTION IN THE CONTEXT OF ACHIEVEMENT OF THE FIRST MILLENIUM DEVELOPMENT GOAL

Summary

Based on the concept of the Millennium Development Goals, this paper deals with an analysis of poverty through the recommended indicators for its monitoring. The aim of the paper is to point out how much Serbia has achieved in the field of poverty reduction, as well as putting Serbia in a European context. Calculation of indicators involves the use of multiple sources of data: Labor Force Survey, Household Budget Survey, Multiple Indicator Cluster Survey, Survey on Income and Living Conditions. The

general conclusion is that the first Millennium Goal has not been achieved in Serbia, as evidenced by very high unemployment and poverty which are deviated from the targets. Then, an analysis pointed to presence of a large gap in the field of unemployment and poverty between Serbia and the European Union, particularly the most developed members states. Knowledge about the size of this gap is important because it indicates the differences in the general development between countries, and therefore it can serve as a target for future development of Serbia.